

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΙ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὁρφανοτροφείου Χατζηκώστα

ΕΝ ΤΗ ΗΜΕΔΑΠΗ

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτέα
δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΕΝ ΤΗ ΑΛΛΟΔΑΠΗ

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτέα
φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγρυσσα γραμ-
ματόσημα Τουρκίας (5 φρ. 1 φρ.)

Ἄριθ. 19

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Δεκεμβρίου 1893.

Ἔτος Β'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Γνώμη Φιλίππου Ἰωάννου περὶ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης.—Herbert Spencer περὶ διανοητικῆς ἀνατροφῆς, τέταρτον ἀνάγνωσμα. — Τίς πταίει εἰς τὰς συχνὰς μεταβολὰς τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. — Γνώμη Π. Λιβάδα ἐπὶ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ μισθοῦ τῶν δημοδιδασκάλων.— Γραμματοκλιβώτιον Ἐκπαιδεύσεως.

ΓΝΩΜΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Ἀπὸ ὀκτὼ ἤδη δεκαετηρίδων, ἀφ' οὗ τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἤρχισε νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἐκείνης πνευματικῆς νάρκης, εἰς ἣν ὁ βαρὺς τῆς δουλείας χειμὼν εἶχε βυθίσῃ αὐτό, καί, οἷον νέου ἤδη ἔαρος ἀρχομένου, νέαν πνευματικὴν ζωὴν εἰς τὰ διάφορα μέρη ἑαυτοῦ νὰ αἰσθάνηται διαχρισμένην, τὸ περὶ κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης ζήτημα πολλάκις ἀνεκινήθη ὑπὸ τῶν λογίων ὁμογενῶν καὶ ἔπρεπε φυσικῶς τῷ λόγῳ νὰ ἀνακινήθῃ. Πόσον τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σπουδαῖον καὶ πόσῃ ἢ τοιαύτῃ ἢ τοιαύτῃ λύσει ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ γένους ἡμῶν ἀναπτύξεως, εὐκόλως καταλαμβάνει, ὅστις ἀναλογισθῇ ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι μόνον τὸ ὄργανον τῆς εἰς ἀλλήλους μεταδόσεως τῶν ἡμετέρων ἐνοιῶν, ἀλλὰ καὶ μέσον κυριώτερον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, καὶ τῆς αὐξήσεως καὶ διευκρινήσεως τῶν ἡμετέρων γνώσεων. Διὰ τῶν λέξεων οὐχὶ μόνον ὀρίζονται τὰ ἄλλως ἀόριστα καὶ μονιμοῦνται τὰ ἄλλως ῥέοντα στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ διευκολύνεται τὰ μέγιστα ἡ ποικίλη τῶν ἐνοιῶν πρὸς ἀλλήλας σύγκρισις, ἐπομένως ἡ εὕρεσις τῶν ποικίλων αὐτῶν ἀναφορῶν. Οὕτω δὲ εὐρύνεται μὲν ὁ ὀρίζων τῶν ἡμετέρων γνώσεων, κατορθοῦται δὲ ἡ συστηματικὴ αὐτῶν διάταξις καὶ ἡ ἀναγωγὴ αὐτῶν εἰς μίαν ἐνότητα. Αἱ λέξεις χρησιμεύουσιν εἰς τὰς διανοητικὰς ἐργασίας τοῦ πνεύματος, ὡς εἰς τὰς ἀριθμητικὰς οἱ ἀραβικοὶ χαρακτῆρες, δι' ὧν ἡ σύγκρισις καὶ σύναψις τῶν ἀριθμῶν καὶ ἡ εὕρεσις τῶν πολυπλόκων αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀναφορῶν ἐξευμαρίζεται θαυμασίως. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀρα ἀνάπτυξις ἀνευ γλώσσης ἐπιτηδείας εἶναι

ἀδύνατος· ἡ δὲ γλῶσσα παριστάνει τὸν βαθμὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν τε λαῶν καὶ τὸν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων μορφώσεως. Ἐκ τῶν ῥηθέντων καταφαίνεται πόσον ἀναγκαῖα εἶναι ἡ τῆς γλώσσης ἐπιμέλεια καὶ παρασκευασίς ὡς μέσον προαπαιτουμένου πάσης περὶ τὴν ἐπιστήμην σπουδῆς, ἐπομένως πόσου λόγου ἄξιον καθίσταται τὸ ζήτημα περὶ τῆς παραδεκτέας κοινῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους γλώσσης.

Πληρῶν τὴν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν ἐκφέρω ἐνταῦθα, μετὰ πάσης συντομίας αὐτοσχέδιον περὶ τοῦ ῥηθέντος ζητήματος γνώμην, ἥτις ὡς τοιαύτη εἶναι βεβαίως ἐν πολλοῖς ἀτελής καὶ ἐπιδεικτικὴ ἀναπτύξεως τε καὶ διορθώσεως, ἀλλὰ κατὰ τὰς βάσεις μοῖ φαίνεται ἱκανῶς στερεὰ, θεμελιωμένη ἐπὶ τῆς πέτρας τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Περιττὴν κρίνω ἐνταῦθα τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῶν διαφορῶν γνώμων, αἵτινες ὑπὸ διαφορῶν εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος προετάθησαν μέχρι τοῦδε, ἀρκεῖ δὲ νὰ εἶπω, ὅτι τρεῖς κυριώτεραι γνώμαι, ὧν ἐκάστη ἐπιδέχεται διαφορὰς τινὰς λεπτοτέρας, διαιροῦσι νῦν τοὺς λόγους τοῦ γένους. Οἱ μὲν αὐτῶν πιστεύουσιν ὅτι ἡ κοινὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους γλῶσσα ὑπάρχει ἤδη ὀρισμένη, κατ' εἶδος τοῦλάχιστον, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι δηλονότι αὐτὴ ἡ χυδαία γλῶσσα, ὅποια ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ αὐτομάτως μορφώθεισα λαλεῖται. Οἱ δὲ, καταφρονοῦντες τὴν ῥηθεῖσαν γλῶσσαν ὡς πτωχὴν καὶ πολὺ βαρβαρίζουσαν, δοξάζουσι τοῦναντίον, ὅτι κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα πρέπει νὰ δογματισθῇ ἡ ἀρχαία Ἑλληνική· ὥστε ταύτης ἡ χρῆσις ἀπαιτεῖται νὰ ἐκταθῇ βαθμηδὸν καὶ καταστῇ γενική. Οἱ δὲ κρίνοντες τὴν μὲν χυδαίαν γλῶσσαν ἀνεπιτήδειον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ γένους ἀνάπτυξιν διὰ τε τὴν πτωχείαν τῆς ὕλης καὶ τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἀόριστον τοῦ βαρβαρίζοντος εἶδους, τὴν δὲ ἀνάστασιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλη-

1) Ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1860 ἐν τῷ ἡμερολογίῳ Βρετοῦ.

νικής και την εισαγωγήν αὐτῆς εἰς τὰς διαφορὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου σχέσεις ἀδύνατον, ἀσπάζονται μὲσην τινὰ τῶν ῥηθειῶν δύο γνώμην, ἀποφαινόμενοι ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ διαπλασθῇ κοινὴ τις τοῦ γένους γλῶσσα, μὴ μακρονομένη μῆτε καθ' ὕλην μῆτε καθ' εἶδος ἀπὸ τῆς χυδαίας ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ ἀποβαίῃ εἰς τὸν λαὸν ἀκατάληπτος, διορθουμένη δὲ καὶ ῥυθμιζομένη, ὅσον ἐνδέχεται, κατὰ τὸν τύπον τῆς ἀρχαίας καὶ ἐκ τοῦ θησαυροῦ ἐκείνης πλουτιζομένη. Ἄς ἐξετάσωμεν ἐκάστην τῶν γνώμῶν τούτων ἰδίως.

Ἡ πρώτη τῶν ῥηθειῶν γνώμῶν εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀπαράδεκτος.

α'. Διότι ἤθελεν ἐμποδίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν δυνατὴν καὶ εὐκόλῃν πρὸς τὸν ἀρχαῖον τύπον τῆς γλώσσης προσέγγισιν, καθιερῶσα πάντα τυχαῖον βαρβαρισμὸν ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ ἐπαρχίας τινὸς ἢ νήσου Ἑλληνικῆς.

β'. Διότι ἤθελεν ἐμβάλῃ ἡμᾶς εἰς λαβύρινθον δυσεξίτητον ποικιλωτῶν χυδαίων τύπων καὶ εἰς ἀδιαλύτους ἐρίδας. Ἐὰν δὲν πρέπη νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸ ἀδύνατον, τὴν ἀνάστασιν δηλονότι τῆς ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου κόσμου πρὸ αἰῶνων ταφείσης προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, διατὶ νὰ ἀμιείψωμεν καὶ αὐτοῦ τοῦ δυνατοῦ καὶ εὐκόλου, τῆς ἐφικτῆς δηλονότι διορθώσεως τῆς χυδαίας γλώσσης καὶ τῆς εὐκατορθώτου διατύπωσός αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν; Διατὶ νὰ καθιερῶσωμεν παρεφθαρμένους τινὰς καὶ βαρβάρους τύπους, οἵτινες εὐκόλως διορθοῦνται καὶ εὐκόλως εἰσάγονται διορθωμένοι εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ, ὡς μὴ διαφέροντες πολὺ τῶν συνήθων, ἢ ὡς εὐκόλως ὑπ' αὐτοῦ ἐννοοῦμενοι; Διατὶ π. χ. νὰ λέγωμεν καὶ γράφωμεν ἢ γρηά, ἢ γρηαῖς—ἢ πόλη τῆς πόλης—ὁ κόρακας τοῦ κόρακα—ὁ βασιλιάς, τοῦ βασιλιά—ἐκεῖός, ἐκειοῦ—πᾶς, πᾶμεν, πᾶτε, πᾶν—λές, λέτε, λέμεν, λέν—ἐλεγόμενον, ἐλογόσουν, ἐλεγότου, ἐλεγόμασθε, ἐλεγόσασθε, ἐλεγόντου—καὶ ἄλλα πολλὰ πολλὰ τοιαῦτα βάρβαρα καὶ παρακεκομμένα, ἢ καὶ ἔτι βαρβαρώτερα, ἐνῶ δυνάμεθα ἀντ' αὐτῶν νὰ λέγωμεν καὶ νὰ γράφωμεν ὀρθότερα, εἰς δὲ τὸν λαὸν ἐπίσης καταληπτὰ, ἢ γραῖα αἰ γραῖαι—ἢ πόλις τῆς πόλεως—ὁ κόραξ τοῦ κόρακος—ὁ βασιλεὺς τοῦ βασιλέως—ἐκεῖνος ἐκεῖνου—ὑπάγεις, ὑπάγομεν, ὑπάγετε, ὑπάγουσιν,—λέγεις, λέγομεν, λέγετε, λέγουσιν—ἐλεγόμενον, ἐλέγεσο, ἐλέγετο, ἐλεγόμεθα, ἐλέγεσθε, ἐλέγοντο; Καὶ ἂν δὲ τις ἀποφασίῃ ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου νὰ θυσιάσῃ τόσους τύπους τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, δυνάμενος εὐκόλως καὶ εὐκαταλήπτως νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους γλῶσσαν, νὰ καθιερῶσῃ δὲ τοὺς συνήθεις βαρβαρισμούς, μένει πάλιν τὸ ἐξῆς πολλῶν δυσχερειῶν καὶ ἀδιαλύτων ἐρίδων ἔγκλον ζήτημα. Ἐπειδὴ ἡ χυδαία γλῶσσα δὲν εἶναι μία καὶ ὁμοίμορφος, ἀλλὰ διαιρεῖται εἰς διαφορὰς τοπικὰς διαλέκτους, οἷον τὴν Πελοποννησιακὴν, τὴν Ἐπτανησιακὴν, τὴν Ἡπειρωτι-

κὴν, τὴν Θεσσαλικὴν, τὴν Χιακὴν καὶ Κυπριακὴν κ.τ.λ. πῶς ὀριστεῖον τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν; Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο τρεῖς διαφορὰ ἀποκρίσεις εἶναι δυνατὰ αἰ ἐξῆς.

α'.) Δυνάμεθα νὰ καθιερῶσωμεν ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν μίαν τινὰ τῶν διαφορῶν τοπικῶν διαλέκτων, ἀποδοκιμάζοντας τὰς λοιπὰς. Ἄλλὰ τότε τίνα τούτων προτιμητέον; Πῶς θέλουσι συμφωνήσῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς οἱ διαφορῶς διαλέκτους λαλοῦντες Ἑλληνικοὶ λαοί; ἢ διὰ τίνος νομοθεσίας θέλει στηριχθῇ ἡ ἐκλογή; ἐπὶ τῆς πλειονοψηφίας; οὐδὲν τούτου ἀτοπώτερον. Ἡ κρίσις περὶ τοῦ ἐπιτηδειοτέρου τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης ὀργάνου, ὅποσον εἶναι ἡ γλῶσσα, εἰς μόνον ἀνήκει τὸν νοῦν· νοῦς ὁμοῦ καὶ ἀριθμὸς εἶναι πάντῃ ξένα πρὸς ἄλληλα καὶ ἄλλότρια. Ἐπὶ τῆς μεγαλητέρας πρὸς τοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς συμφωνίας; ἀλλὰ τότε διατὶ νὰ μὴ διατυπωθῇ ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ἔτι συμφωνοτέρα πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἀπεκδυμένη ὅσον πλείονας βαρβαρισμούς δύνανται ν' ἀπεκδυθῇ, χωρὶς νὰ καταστῇ πρὸς τὸν λαὸν ξένη καὶ ἀκατάληπτος;

β'.) Δυνατὸν νὰ δοθῇ κύρος ἴσον εἰς πάσας τὰς τοπικὰς διαλέκτους καὶ ἀφῆθῃ εἰς πάντα ἐλευθέρῃ ἡ ἐκλογὴ τῆς διαλέκτου, ἐν ἣ θέλει νὰ λαλῇ καὶ γράφῃ. Ἄλλὰ τότε τὸ Ἑλληνικὸν γένος, καὶ μόνον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, οὐδεμίαν θέλει ἔχει γλῶσσαν κοινὴν, ἐπομένως οὐδεμίαν θέλει ἔχει γλῶσσαν ἰκανῶς πλουσίαν καὶ προσηκόντως διατετυπωμένην, ἐπιτηδείαν εἰς πλήρη παράστασιν τοῦ μεγάλου καὶ καθ' ἡμέραν ἀυξανομένου ἀριθμοῦ τῶν τεχνικῶν, ἐπιστημονικῶν κ.τ.λ. ἐνοιῶν, εἰς διακρίσιν τῶν λεπτοτάτων αὐτῶν διαφορῶν καὶ ἀποχρώσεων πρὸς ἀλλήλας, εἰς πλήρη καὶ ἀκριβῆ μετάφρασιν τῶν ἐκλεκτῶν ποιημάτων, τῶν ῥητορικῶν, φιλοσοφικῶν, ἱστορικῶν, ἐπιστημονικῶν ἀριστουργημάτων τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων. Ἡ διάπλασις γλώσσης τοιαύτης εἶναι μέγα καὶ δυσχερέστατον ἔργον, ἀπαιτοῦν ἐπ' αἰῶνας τὴν συνέργειαν πάντων τῶν λογίων καὶ σοφῶν τοῦ ἔθνους· καθίσταται δὲ ἀδύνατος, ὅταν αἰ πνευματικαὶ τούτου δυνάμεις δὲν συνεργάζονται πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ σκοπὸν, ἀλλὰ διαίρωνται καὶ κατατέμνονται ἀσχολούμεναι εἰς διάπλασιν πολλῶν ὁμοῦ διαλέκτων· ἐὰν μάλιστα τὸ ἔθνος τύχη ὄν οὕτω μικρὸν ὡς τὸ ἡμέτερον, καὶ οἱ σοφοὶ αὐτοῦ ὀλιγάριθμοι.

γ'.) Δυνατὸν νὰ συγχωρηθῇ ἡ ἀναμιξί χρῆσις τῶν διαφορῶν διαλεκτικῶν τύπων, θεωρουμένων πάντων ἐπίσης ὀρθῶν καὶ εὐχρήστων· ἀλλὰ τότε πᾶς λόγος προφορικὸς ἢ γραπτὸς θέλει εἶσθαι γελοῖον φύραμα ἀνομοίων τύπων, πολυμιγῆς τις καὶ ἀηδὴς φωνῶν κυκεῶν. Ἐνεκὰ δὲ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν χυδαίων τύπων, ὧν ἕκαστος λογίζεται ἔχων ἴσον δικαίωμα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῆς γλώσσης, ἤθελε καταστῆ ἡ σύνταξις Ἑλληνικῆς γραμματικῆς καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀδύνατος. Καὶ ὁμοίως ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἔχῃ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς

πάσαι τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων αἰ γλῶσαι, κοινὴν τινὰ γραμματικὴν, περιέχουσαν τοὺς κανόνας πρὸς οὓς ὀφείλει νὰ ῥυθμιζῆται πᾶς ὁ θέλων νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ ὀρθῶς τὴν γλῶσσαν, εἴτε ὁμογενῆς, εἴτε ἄλλογενῆς.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων συναγεται ὅτι αἱ διάφοροι τοπικαὶ διαλέκτοι, εἰς ἃς ἡ χυδαία τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα διαιρεῖται, δύνανται μὲν νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἄσματα δημοτικὰ, εἰς κωμωδίας, εἰς μῦθους καὶ διηγήματα, ὀρισμένα πρὸς διδασκαλίαν καὶ τέρψιν τοῦ ὄχλου, οὐχὶ ὁμοῦ καὶ εἰς σπουδαίαν καὶ ὑψηλὴν ποιήσιν, εἰς ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, εἰς νομοθεσίαν, δικηγορίαν κ.τ.λ. Πᾶσαι τῶν μεγάλων καὶ πεφωτισμένων τῆς Εὐρώπης ἔθνων αἰ γλῶσαι ἔχουσιν, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα, διαφορῶς ἀδιαπλάστους διαλέκτους, ἄλλην ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ, ὑπὸ τοῦ ὄχλου λαλουμένας, ὧν γίνεται χρῆσις εἰς ἄσματα δημοτικὰ, κωμωδίας κ.τ.λ. οὐδεὶς ὁμοῦ οὐδεμίαν τῶν ῥηθειῶν διαλέκτων μεταχειρίζεται εἰς σύνταξιν ποιήματος σπουδαίου, συγγράμματος ἐπιστημονικοῦ ἢ ὀρισμένου εἰς χρῆσιν καὶ ὀφέλειαν τῶν παιδείας μετόχων ἢ γεγραμματοσιμῶν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ποιήματα καὶ συγγράμματα συντάσσονται εἰς τὴν κοινὴν τοῦ ἔθνους καὶ γραμματικῶς κεκανονισμένην γλῶσσαν.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς δευτέρας τῶν ῥηθειῶν γνώμῶν, καθ' ἣν ἡ κοινὴ τοῦ ἡμετέρου γένους γλῶσσα πρέπει νὰ ὀρισθῇ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ. Ἐὰν ἡ ἀρχαιότης ἐκληφθῇ ἐνταῦθα κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, ἦτοι κατὰ τὸ λεξικὸν καὶ κατὰ τὴν γραμματικὴν, ἐννοοῦμεν ἄμεσως, ὅτι οἱ τὴν ῥηθειῶν γνώμην ἀποφαινόμενοι ἀποφαινόμενοι τι ἀδύνατον. Τὸ λεξικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ὅλως ἀνεπαρκὲς εἰς παράστασιν τῶν πολυαριθμῶν ἐνοιῶν μὲ ὅσας ἢ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων αἰῶνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν γενομένη πρόσοδος τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπλούτισε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· ἀνάγκη δὲ πᾶσα νὰ δημιουργηθῶσι πολυαριθμοὶ νέαι λέξεις εἰς παράστασιν τῶν νεωτέρων ἐκεινῶν ἐνοιῶν. Ἄλλ' οὕτως ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν μένει πλέον ἀληθῶς ἀρχαία· θέλει ὁμοίως ἀρχαῖον ἀγαλμα ἐνδεδυμένον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου συρμού, ἢ ὀπλισμένον μὲ τηλεβόλον, ἢ τηλεσκοπίον, ἢ μικροσκοπίον κ.τ.λ. ἀνάγκη ἄρα νὰ νοηθῇ ἐνταῦθα ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα μόνον κατὰ εἶδος, ἦτοι κατὰ τὴν γραμματικὴν.

Ἄλλὰ καὶ ἂν κατὰ τὴν περιορισμένην ταύτην σημασίαν νοηθῇ, ἡ κοινὴ αὐτῆς χρῆσις μένει ἀκατόρθωτος. Πολλοὶ τύποι τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς κατέστησαν ἀπ' αἰῶνων εἰς τὸν λαὸν πάντῃ ξένοι καὶ ἀκατάληπτοι, πολὺ δὲ ἄλλοτριωτέρα κατέστη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχαία σύνταξις· διότι ἡ νέα τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα μιμεῖται τὸ ἀνεπτυγμένον τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης γλωσσῶν, ἐκφράζουσα διὰ προθέσεων πολλὰς ἀναφορὰς δηλουμένας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλῶσσῃ διὰ τῆς καταλήξεως, ἀναλύουσα δὲ συν-

θέστερον τὰς μετοχὰς εἰς προτάσεις ἀναφορικὰς, αἰτιολογικὰς, ὑποθετικὰς, ἐναντιωματικὰς κ.τ.λ. ἢ δὲ ἀκριβῆς χρῆσις τῶν ἐγκλίσεων τῆς ἐνεργητικῆς καὶ μέσης φωνῆς τῶν ῥημάτων καὶ ἔτι πολλῶν μορίων ἀπαιτεῖ διακρίσεις οὕτω λεπτάς, ὅποσαι ὑπερβαίνουσι τὴν δύναμιν τῆς πνευματικῆς τοῦ λαοῦ ὀράσεως. Τοιαύτη οὖσα ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τόσον τοῦ λαοῦ ἄλλοτρία, εἶναι ἀπίστευτον ὅτι θέλει ποτὲ καταστῆ καταληπτὴ εἰς αὐτόν, ἀδύνατον δὲ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ στόματα αὐτοῦ. Ὅτι καὶ ἂν εἰπωσὶ τινες, ἀφαρπαζόμενοι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας ἢ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς κρίσεως, ἢ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ ἐκ τοῦ τάφου καὶ καταστῆ ζῶσα τοῦ λαοῦ γλῶσσα.

Ὅθεν ὀφείλουσι μὲν οἱ νέοι ὁμογενεῖς, ὅσοι θηρεῦουσιν ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀνωτέραν παιδείαν, νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν σπουδὴν περὶ τὴν ἀπαράμιλλον γλῶσσαν τῶν ἡμετέρων προγόνων καὶ ἀσκῶνται ἐπιμελῶς εἰς τὸ γράφειν αὐτὴν εὐχερῶς καὶ κομψῶς, ἵνα μεταχειρίζωνται αὐτὴν εὐδοκίμως ὅπου οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης μεταχειρίζονται τὴν Ρωμαϊκὴν, εἰς ποιήματα δηλονότι καὶ συγγράμματα συντασσόμενα διὰ τοὺς σοφοῦς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκμάθησις καὶ ἡ κοινὴ χρῆσις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ἀδύνατος, μένει ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητος ἡ διατύπωσις κοινῆς τινος γλώσσης χρησίμου εἰς τὰ λοιπὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος διδασκαλίαν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὰς κοινοβουλιακὰς συζητήσεις, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὴν ἐφημεριογραφίαν, καὶ εἰς τὰς διαφορὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου σχέσεις.

Αὕτη δὲ εἶναι ἡ τρίτη γνώμη, εἰς ἧς τὴν ἐξέτασιν μεταβαίνομεν.

Τὴν τρίτην γνώμην καθ' ἣν ἀνάγκη νὰ διαπλασθῇ ὡς κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα μέση τις μεταξὺ τοῦ χυδαῖσμου τῶν κατὰ τόπον διαλέκτων καὶ τῆς καθαρότητος καὶ γραμματικῆς ἀκριβείας τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἀσπάζονται ὡς ἔλλογώτερον οἱ πλείστοι τῶν λογίων τοῦ ἔθνους· ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦσι πάντες περὶ τοῦ τύπου αὐτῆς, περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν ἐγγύτητος. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ κοινὴ αὕτη γλῶσσα πρέπει νὰ ἔχῃ βᾶσιν τὴν νῦν λαλουμένην, ἵνα μὴ καταστῆ τοῦ λαοῦ ἄλλοτρία, ἀλλ' ἐνταῦθα πρέπει νὰ καθαρῆ τῶν κατὰ τόπους ποικίλων χυδαῖσμων καὶ ῥυθμισθῇ κατὰ τὸν κοινὸν τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς τύπον ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἡ ῥύθμισις εἶναι δυνατὴ, ἦτοι ἐφ' ὅσον ἡ κατάληψις καὶ ἡ κατὰ μικρὸν εἰς κοινὴν χρῆσιν εἰσαγωγή τῆς οὕτως ἐρρυθμισμένης γλώσσης δὲν ὑπερβαίνει τὴν νοσητικὴν τοῦ λαοῦ δύναμιν. Ὁ κανὼν οὗτος ἀπλῶς οὕτω τιθέμενος εἶναι ὀρθός· ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εἰς τὰ καθ' ἕναστον παρέχει πολλὰς δυσκολίας καὶ γεννᾷ νέαν διαίρεσιν τῶν γνώμῶν. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς παρούσης ἐκατονταετηρίδος πολλὰ περὶ

τούτου ἐγράφησαν. Πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς μάστιγα ἐπαναστάσεως ὁ Κοραῖς, ὁ Κοδρικῆς, Νεόφυτος ὁ Δούκας, ὁ Γαζής, ὁ Φαρμακίδης, ὁ ἰατρός Κανέλλος καὶ ἄλλοι κατέστησαν τὸ περὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς ζήτημα ὑπόθεσιν σπουδαίων διατριβῶν καὶ πολλῶν φιλεριστικωτέρων ἐν ταῖς φιλολογικαῖς ἐφημερίαις ἄρθρων ὑπερενίκα δὲ ἡ γνώμη τοῦ Κοραῖ, πρὸς τὴν οἱ πλείστοι τῶν λογίων ἀπέκλινον. Ἄλλ' ἡ ἐπαναστάσις τῶν Ἑλλήνων κατέπαυσε τὸν περὶ γλώσσης ἐκεῖνον διὰ γραφίδος καὶ μέλανος πόλεμον ὃν διεδέχθη ὁ ὑπὲρ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας διὰ ζήφους καὶ αἵματος· ἀπὸ δὲ τῆς περατώσεως τούτου ἐπικρατεῖ εἰς τὰς περὶ γλώσσης δοξασίας τῶν λογίων ὁμογενῶν ἀληθῆς ἀναρχία, τῶν μὲν ἀποκλιπόντων εἰς τὸν δημοτικώτερον τύπον, τῶν δὲ ἀναρριχωμένων πρὸς τὸν ἀρχαῖον, τῶν δὲ κρῆμα τι τύπων, ἀρχαίων καὶ νέων, ἐκλεκτῶν καὶ χυδαίων, ἀκριτῶς ἀσπαζομένων καὶ ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ καὶ πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ ἀρχαίους τύπους μετὰ νέων χυδαίων ἀμείβων μινυούτων. Πάντες αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ τῆς ἀναρχίας ταύτης ἀπαλλαγῆς· ἀλλὰ πῶς κατορθοῦται αὕτη; Ἡ φύσις ἡ ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εἶναι παράδοξος· ὡς ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς του ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πολλοὶ μὲν γενναῖοι καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἀφωσιωμένοι ἄνδρες ἀνεφάνησαν, μεγάλην κατόρθωσαντες ἔργα καὶ μεγάλην ἐπαίνοιον ἀξιοθέντες, οὐδεὶς ὁμῶς ἀνεδείχθη ὑπερέχων τῶν ἄλλων ὑπεροχὴν τοιαύτην ὅποια ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐλύσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν κοινὴν πάντων ἐμπιστοσύνην, καὶ τὸν καταστάσῃ κέντρον ἐνόητος τῆς ὅλης πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνεργείας τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν ὑπὲρ τῆς διαπλάσεως κοινῆς τοῦ ἔθνους γλώσσης ἀγῶνα πολλοὶ μὲν λόγου ἄξιοι ἐφάνησαν ἀγωνισταί, πολὺ τι ἢ ὀλίγον εἰς τὴν δίορθωσιν καὶ τὸν πλουτισμὸν αὐτῆς συντελέσαντες, οὐδεὶς ὁμῶς ἴσχυσε νὰ ἐνώσῃ ὑπὲρ τῆς γνώμης του πάσης τῶν λογίων ὁμογενῶν τὰς ψήφους, καὶ διὰ τῶν ἰδίων του βημάτων νὰ χαράξῃ τὴν ὁδὸν ἣν ἤθελον βαδίσει πάντες ἢ οἱ πλείστοι οἱ Ἕλληνας. Οὕτω τῶν πραγμάτων ἔχοντων τὴν ἐλπίδα ὑπολείπεται, ὅτι ἡ προβεβλημένη ἐνταῦθα ὑπ' ἐμοῦ γνώμη θέλει ἀξιοθῆ πλείοτερας ἐπιδοκιμασίας; Οὐδεμία τοιαύτη ἐλπίς ἤθελεν ὑπάρχει ἐάν ἡ γνώμη αὕτη ἦτο ἰδίᾳ τις ἐπίνοια, ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν ἐφέρω γνώμην ἰδίαν, μᾶλλον δὲ τὸ συναγόμενον τῆς παρατηρήσεως τοῦ τρόπου τοῦ γράφειν ὃν οἱ πλείστοι καὶ κριτικώτεροι τῶν λογίων, μικρῶν τιῶν διαφορῶν ἐξαιρουμένων, σιωπηλῶς παραδέχονται. Παρατηροῦνται μὲν ἐκκλίσεις τινὲς καὶ ἐκτροπαὶ ἀπὸ τῆς σχεδιαζομένης ἐνταῦθα τροχιάς, παρ' ἄλλοις λογίοις ἄλλαι· ἀλλὰ ταύτας λογιστέον ὡς τὰς διαταράξεις ἐκείνας τῶν κινουμένων οὐρανίων σωμάτων, ἃς τυχαῖοι καὶ μεταβληταὶ ἐπιδράσεις ἄλλων τιῶν σωμάτων παράγουσι, καὶ ἃς ἀφαιροῦντες οἱ ἀστρονόμοι εὐρίσκουσι τὴν κανονικὴν αὐτῶν τροχίαν.

Καθόλου παραδέχομαι τὸν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου

Κοραῖ ἐν τισὶ τῶν ἐπιστολῶν του τεθέντα κανόνα ὅτι ἕκαστος οφείλει γράφειν νὰ γράφῃ οὕτως ὥστε ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφομένων νὰ ἴκῃ δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ γραμματικὴ τις τῆς γλώσσης· τοῦτο συμβαίνει ὅτι οφείλει ὁ γράφων νὰ ἴκῃ τὸ εὐλαχίστον σύμφωνα πρὸς ἑαυτὸν, ἦτοι ν' ἀκολουθῇ σταθερῶς κανόνας τινάς, ἐπομένως νὰ μὴ μεταχειρίζεται ἄλλοτε ἄλλους τύπους, καὶ ἄλλοτε ἄλλον τρόπον συντάξεως, ὅτε μὲν αἰρούμενος ὑπόπτερος εἰς τὰς ὑπερνεφεῖς κορυφὰς τοῦ ἀρχαίου Ἑλικῶνος, ἄλλοτε δὲ καταπίπτων εἰς τὰ χθαμαλὰ πεδία, ἃτινα γεωργεῖ ὁ ὄχλος πρὸς ὑλικὴν του τροφήν· ὅτε μὲν ἀντλῶν ἐκ τῆς Κασταλίας ἢ Ἱπποκρήνης τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἄλλοτε δὲ ἐκ τῶν ἰλυοδῶν τεναγῶν τοῦ χυδαῖσμοῦ. Τὸν κανόνα τοῦτον θέλω εἶναι ὑπ' ὄψιν σχεδιάζων ἐν τοῖς ἐξῆς τὸν τύπον τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς γλώσσης θεωροῦνται δύο τινὰ, ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος, θέλω λαλήσει περὶ ἐκατέρων ἐν ἄλλῳ ἄρθρῳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Αὐγούστου 1860.

Φίλιππος Ἰωάννου.

HERBERT SPENCER

Τέταρτον ἀνάγνωσμα.

(Συνέχεια ἴδου φύλλ. 16).

Ἦτο γνώμη τοῦ Πισταλότζη, ἥτις μᾶλλον καὶ μᾶλλον διεδόθη, ὅτι εἶδος τι ἀνατροφῆς πρέπει νὰ ἀρχῆται ἐκ σπαργάνων. Καὶ πᾶς ὅστις παρετήρησε πῶς τὸ παιδίον ἀτενίζει μὲ ἀνοικτὰ ὄμματα πρὸς τὰ περὶ αὐτό, πείθεται εὐκόλως ὅτι ἡ ἀνατροφή ὄντως ἀρχεῖται πρωταίτια, εἴτε ἡμεῖς θέλομεν τοῦτο εἶτε ὄχι, ὅτι τὸ ψηλαφᾶν, τὸ θέτειν εἰς τὸ στόμα πᾶν τὸ προστυχόν, τὸ ἀκροᾶσθαι μὲ ἀνοικτὸν στόμα πάντοτε τόνου, πάντα ταῦτα εἶναι οἱ πρώτοι βαθμοὶ τῆς σειρᾶς, ἥτις καταλήγει εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἀφανῶν πλανητῶν, εἰς τὴν εὑρεσιν λογιστικῶν μηχανῶν, εἰς τὴν δημιουργίαν ἐκτάκτων εἰκόνων, εἰς τὴν μελοποίησιν συμφωνιῶν καὶ μελοδραμάτων. Ἀφ' οὗ δὲ ἡ φύσις ἐμφανίζεται ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οἰκειοθελῶς καὶ ἀναπορεύτως ἐνεργῶς, ἔχομεν καθήκον νὰ μὴ παρεμποδίζωμεν, ἀλλὰ νὰ διευκολύνωμεν τὴν ἐνεργείαν αὐτῆς. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ γίνῃ συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας, ἃς δίδει ἡμῶν ἡ ψυχολογία.

Αἱ πρώται ἐντυπώσεις, αἵτινες γεννῶνται ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν, εἶναι τὰ ὑπὸ τῆς ἀντιστάσεως, ὑπὸ τοῦ φωτός, ὑπὸ τοῦ ἤχου κλπ. παραγόμενα ἀπλᾶ καὶ ἀδιαίρετα αἰσθήματα· διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ ψυχῇ φαινόμενα ψυχικὰ σύνθετα πρὸ τῶν φαινομένων, ἐξ ὧν ταῦτα συγκρίνεται. Ἡ παράστασις τοῦ σχήματος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ, ἐάν δὲν προηγηθῇ ἡ γῶσις τοῦ φωτός κατὰ τὰς διαφοροὺς αὐτοῦ ἐντάσεις, ἢ τῆς ἀντι-

στάσεως κατὰ τὰς διαφοροὺς αὐτῆς βαθμοὺς· διότι πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ σχῆμα τῶν πραγμάτων τὸ μὲν ὁρατὸν κρίνομεν ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ φωτός, τὸ δὲ ἀπτόν ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀντιστάσεως· Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδεμία ἐναρθροῦ λέξις εἶναι καταληπτὴ πρὶν γίνωσι ληπτὰ αἱ ἐναρθροὶ φωναὶ αἱ συνιστῶσαι τὴν λέξιν. Καὶ τοῦτο ὀρθότερον περὶ πάντων ἐν ἡμῖν συμβαίνοντος. Καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε ὑπείκομεν εἰς τὸν νόμον τοῦτον τῆς προόδου ἀπὸ τῶν ἀπλῶν εἰς τὰ σύνθετα νὰ ἔχωμεν πρόχειρα πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ μὲν δι' ὧν νὰ παριστάνονται οἱ διαφοροὶ βαθμοὶ καὶ τὰ εἶδη τῆς ἀντιστάσεως, ἀλλὰ δὲ, δι' ὧν νὰ ἐγίναντο γνωστοὶ οἱ διαφοροὶ βαθμοὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός ἢ καὶ αἱ ἰδιότητες αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲ, δι' ὧν νὰ ἐγνωρίζοντο οἱ διαφοροὶ τόνοι κατὰ τὴν ἰσχύν, τὸ ὕψος καὶ τὴν ποιότητα αὐτῶν. Πῶς δὲ ἡ γνώμη ἡμῶν αὕτη, ἡτις ἐξήχθη καθαρῶς ἐκ τῆς θεωρίας, ἐπικυροῦται διὰ τῶν ἐνστικτῶν τῶν παιδίων, πᾶς τις κατανοεῖ, ἐν ἐνθυμηθῇ, ὅποιαν εὐχαρίστησιν εὐρίσκουσι τὰ μικρὰ παιδία δάκνοντα τὰ ἀθύρματά των, ψηλαφῶντα τὰ στιλπνὰ κομμῖα τοῦ ἀδελφοῦ των, τίλλοντα τὸν πῶγονα τοῦ πατρὸς των· πόσον προσηλοῦνται, ὅταν βλέπωσι πράγματα μὲ ποικίλους ζωηροὺς χρωματισμοὺς, καὶ κλοῦσιν ὡραία, καλὰ, ἐν δύνανται νὰ λέγωσιν τὴν λέξιν, μόνον διὰ τὸν ζωηρὸν χρωματισμὸν των. Πῶς τὸ πρόσωπόν των γελάσκει ἀκούουσι τὴν τροφὸν φλυαροῦσαν, ὅταν ἀκούῃ τὰ κροτήματα τῶν χειρῶν ἄλλον τινὰ τόνον, ὃν δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ἀκούσῃ. Εὐτυχῶς ἐν τούτῳ κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν ἐκτελοῦνται πολλὰ πράγματα ἱκανοποιούντα τὴν ἀνατροφήν των μικρῶν. Ἄλλ' ὑπολείπονται ἔτι περισσώτερα νὰ γίνωσι, καὶ πρέπει νὰ γίνωσι, διότι τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ σπουδαιότερον ἢ ὅσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Πρῶτον μὲν διότι αἱ ἐντυπώσεις τῆς ἡλικίας αὐτῆς εἶναι ζωηρότεροι καὶ ἀνεξάλειπτοι ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἡλικίᾳ. Ἐπειτα, ἀφ' οὗ ἡ ἡλικία αὕτη πρὸς οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἐάν διδασκῶσιν τὰ ἀπλᾶ τὰ πράγματα, ἃ δύναται νὰ ἀντιληφθῶσιν καὶ ἃ πρέπει πάντως πᾶς ἄνθρωπος νὰ κατέχῃ. ἐπέρχεται οὕτω καὶ οἰκονομία χρόνου· διότι, ἐάν δὲν ἤθελε μάθη αὐτὰ τῶρα, θὰ ἐμάνθανε κατόπιν, ὅτε ἠδύνατο τὸν χρόνον νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς τί καλλίτερον, διότι τότε θὰ ἔχουσιν ἀναφανῆ ἐνεργοὶ πολλὰ τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν λόγων τούτων δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν καὶ τὸν τῆς υἱείας, ἥτις σπουδαίως προάγεται ἐκ τῆς διαρκοῦς εὐχαριστήσεως, ἣν αἰσθάνεται τὸ παιδίον ἀπασχολούμενον μὲ πράγματα, ἃ ζητεῖ ἡ φύσις αὐτοῦ καὶ ἃ μετὰ ἰδιαιτέρας προθυμίας ἰδιοποιεῖται. Ἡ ἀνατροφή, ἥτις ἠθέλει ἐιδικῶς ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, πρέπει νὰ λάβῃ ὡς θεμελιώδη ἀρχὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς τοῦ ἀξιώμα τὸ παιδαγωγικὸν ἐκ τῶν ἀρίστων εἰς τὰ ὡριμένα καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὴν νὰ θέτῃ κατ' ἀρχὰς πλησίον ἀλλήλων τὰ ἀντίθετα, διότι

αὐτὰ κατ' ἀρχὰς διακρίνονται ἐμφανῶς ἀπ' ἀλλήλων. Οὕτως ἐκ τῶν τόνων νὰ δίδῃ κατ' ἀρχὰς νὰ διακρίνωσι τοὺς βαρυτάτους καὶ ὀξύτατους τόνους, ἐκ τῶν χρωμάτων τὰ οὐδεμίαν πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητα ἔχοντα, ἐκ τῶν σωμάτων τὰ λίαν σκληρὰ καὶ τὰ λίαν μαλακὰ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ προβαίῃ εἰς ἐντυπώσεις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συγγενεῖς.

Ἐὰν δὲ ἐξετάσωμεν τὴν πραγματογραφίαν ἢ, ὡς ἄλλως λέγεται, τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν, ἥτις εἶναι συνέχεια φυσικῆς τῆς ἀρχικῆς ταύτης ἀσκήσεως τῶν αἰσθητηρίων, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐφαρμοζομένη ἐνταῦθα μέθοδος εὐρίσκεται εἰς φανεράν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μέθοδον τῆς φύσεως, ἥς γίνεται χρῆσις καὶ ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ ἐν τῇ ὡρίμῳ καθ' ὅλην τὴν πορείαν τοῦ πολιτισμοῦ. Διότι ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ δεικνύωνται τὰ πράγματα εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ πῶς τὰ μέρη αὐτῶν συνδέονται πρὸς ἄλληλα, βλέπομεν ὅτι ταῦτα ἀνακοινοῦνται εἰς αὐτοὺς εἴτε προφορικῶς εἴτε διὰ βιβλίων. Ἄλλ' ἐν λάβῳμιν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ, μέχρι τοῦ χρόνου καθ' ὃν μαθαίνει νὰ ἐνοῆ τὴν γλῶσσαν, τὸ παιδίον συλλέγει τὰς γνώσεις του μόνον διὰ τῆς ἰδίας του πείρας, ὅτι καὶ τὰς ιδιότητας τῆς σκληρότητος καὶ μαλακότητος τῶν σωμάτων, καὶ τὰς φωνὰς τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων ὡς καὶ τὸ βάρος ὡρισμένων ἀντικειμένων ἀποκτᾶ διὰ τῆς ἰδίας παρατηρήσεως· ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀνδρικῇ ἡλικίᾳ, ὅτε δὲν ἔχει πλέον παρ' αὐτῷ κανένα διδάσκαλον ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἡναγκασμένος μόνος νὰ μαθάνῃ διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ τί πρέπει ἐκάστοτε νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ, ἐκ δὲ τῆς περισσοτέρας καὶ ἀκριβεστέρας πείρας ἐξαρτᾶται ἡ εὐδοκίμησις αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη τῆς αὐτοδιδασχῆς ἢ παρατηρουμένη καὶ ἐν τῇ βρεφικῇ, καὶ ἐν τῇ ἀνδρικῇ ἡλικίᾳ παραλλάσει ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῇ μεταξὺ τούτων, μάλιστα τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς γνώσεως τῶν ἰδιοτήτων τῶν πραγμάτων· Δὲν φαίνεται μᾶλλον καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀλήθεια ὅτι μία εἶναι ἡ μέθοδος καὶ τὴν μέθοδον αὐτὴν ἐπιβάλλει ἡμῖν ἡ φύσις αὕτη, ἐάν μόνον ἔχωμεν νοῦν νὰ τὴν ἀντιληφθῶμεν καὶ μετροπροσύνῃ νὰ τὴν ἀναγνωρίσωμεν; Τὸ πρᾶγμα ἄλλο εἶναι φανερώτερον τῆς ἐπιθυμίας τῶν παιδίων νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν εἰς τὰς ἐργασίας των;

Δὲν βλέπει πῶς τὸ παιδίον, ὅπερ κάθηται ἐπὶ τῶν γονάτων σου, πῶς σοῦ φέρει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου τὸ ἄθυρμά του, ἵνα ἴδῃς καὶ σὺ τοῦτο; Ἰδὲ αὐτό, πῶς προστρέβον τὸν ὑγρὸν δάκτυλόν του ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ παράγον ὀξύν τόνον στρέφεται πρὸς σέ καὶ σέ προσβλέπει καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνει τοῦτο καὶ πάλιν σέ προσβλέπει θέλον διὰ τούτου νὰ σοῦ εἴπῃ· «Ἀκουσον αὐτὸν τὸν νέον τόνον.» Παρατήρησον πῶς τὰ μεγαλεύτερα παιδάκια ἔρχονται εἰς τὸ δωμάτιόν σου καὶ φωνάζουσι. Ἰδού, μαμά, ἐν πρᾶγμα περιέργον, τί εἶναι ἐκεῖνο, μαμά; τί εἶναι τὸ ἄλλο καὶ ἡ καλὴ αὕτη συνήθεια τοῦ παρατηρεῖν,

του έρωτων θα εξηκολούθει επ' άπειρον, εάν η εύ-
ήθης μήτηρ δέν προσέταττε να μη την ένοχλώσι.
Παρατήρησον τὰ μικρά, τὰ εξερχόμενα εις περίπατον
μέ την τροφόν των, πώς έκαστον τρέχει προς αυτήν
κρατούν νέον άνθος, όπερ έκοψε και δεικνύον τούτο
φωναίζει, τί καλόν! τί καλόν! και έπιθυμεί να
έπιβεβαιώση τούτο και η τροφός του. Πρόσεξε, με
ποιον ζήλον και με ποίαν ζωηρότητα πέν μικρόν
παληκαράκι περιγράφει πέν ό,τι νέον είδεν, άρκει
μόνον να δυνηθή να εύρη ένα, όστις να ενδιαφέρη-
ται εις ό,τι τούτο διηγείται.

(Άκολουθει)

ΤΙΣ ΠΤΑΙΕΙ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΥΧΝΑΣ ΜΕΤΑΒΟΛΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ο βουλευτής κ. Σπ. Στάης, πρώην καθηγητής,
ώμιλησεν εν τή βουλή κατακρίνων τας γινόμενας
συχνας μεταβολάς εν τω κλάδω τής δημοτικής και
μέσης εκπαιδύσεως και άποφαινόμενος ότι υπό ττοι-
ούτους όρους ούδέν είναι δυνατόν να γίνη καλόν εν
τη παρ' ημίν εκπαιδύσει. Ένομίζομεν ότι η γνώμη
αυτή θα άνεγνωρίζετο ως όρθοτάτη και θα έπέδρα
ώστε εις τό εξής οι κ. κ. ύπουργοί να φειδωνται
του κλάδου αυτού περισσότερο, άν όχι χάριν των
διδασκάλων, ους θεωρούσιν έξ ούσιας άλλης κατε-
σκευασμένου η τους συνήθως βροτούς, αλλά τουλά-
χιστον χάριν των μαθητών, ους κατά πρώτιστον
λόγον βλάπτει η συχνή των διδασκάλων αυτών άλ-
λαγή. Αλλά μετά δύο ήμέρας άνεγνωσάμεν προς
έκπληξιν ημών εν μιξ των μάλλον διαδιδόμενων έ-
φημεριδων τής πρωτεύουσας την γνώμην ενός άνω-
τάτου υπαλλήλου εν τω Υπουργείω τής Παιδείας,
καθ' όν αι συχναί μεταβολαί, αι παύσεις δηλ. και
μεταθέσεις, ύποκινούνται υπό των διδασκάλων αυ-
τών και καθηγητών, οιτινες στενοχωρούμενοι εν τω
τόπω ένθα τό πρώτον διωρίσθησαν ζητούσιν άλλαγήν
επ' έλπίδι κρείττονος θέσεως και ούτω πιέζουν και
βουλευτάς και ύπουργεία και γίνονται αι μεταβολαί
αυταί. Τίνος δέ υπαλλήλου είναι η ύψηλή αυτη
φιλοσοφία, είναι περιττόν να τον όνομάσωμεν. Είναι
ό υπάλληλος αυτός, του όποιου η ιδιόρρυθμος
κεφαλή έπροίκισε την Ελλάδα με διοργανισμούς και
με σχέδια, ά πάντα παρουσιάζουσι τό εξαιρετικόν
πλεονέκτημα ότι ουτε προς την έπιστήμην συμβιβάζ-
ζονται ουτε τὰ σχολεία ώφελούσι, αλλά τούναν-
τίον όσημέραι περιάγουσιν εις άποσύνθεσιν και σχο-
λεία και διδασκάλους. Οι διδάσκαλοι παριστάνται
υπό του κυρίου τούτου άνωτέρου υπαλλήλου ως θη-
ρεύοντες τύχην και κατεχόμενοι πάντες υπό τής
μανίας να διασχίζωσι τὰ όρη και τας θαλάσσας τής
Ελλάδος περιφερόμενοι από πόλεως εις πόλιν και
από χωρίου εις χωρίον προς εύρεσιν τύχης. Π. χ.
ό κ. Γεώργιος Ζυγαλάκης, όστις εϊργάζετο εν Άρ-

γαλαστή του Βώλου κατά 7)δριον έπόθησε να δια-
τρίψη και όλίγον χρόνον και εν Παροικία τής Πά-
ρου. Υπέβαλε λοιπόν άναφοράν προς τον άνωτερον
υπάλληλον του Υπουργείου τής Παιδείας, όστις
ένέκρινε να μεταβή εκεί, να διδάσκη τους παίδας.
'Αλλ' ότε έφθασεν εκεί, δέν εύρε τὰ πράγματα ως
τά ήλπίζε και έπεθύμησε η ψυχή του να μεταβή εις
Βελεστίνον. Διά τούτο και πάλιν άπετάθη προς τον
σοφόν αυτόν υπάλληλον του ύπουργείου τής Παι-
δείας και η αίτησις του διδασκάλου ένεκριθη και
ούτος πρό μηνός άνεχώρησεν εις Βελεστίνον. Παρα-
δεχόμεθα ότι ό διδάσκαλος ούτος κατέχεται υπό τής
μανίας να διέρχηται όλον τό σχολικόν έτος ταξει-
δεύων ανά τας νήσους και τας ήπειρους και ότι
ουδαμού εύρίσκει άνάπαυσιν, ουδαμού εύρίσκει ήσυ-
χίαν, έρωτώμεν τό σεβαστόν Υπουργείον τής Παι-
δείας θα εξηκολούθησιν άρά γε να γίνηται του δι-
δασκάλου τούτου τυφλός υπηρέτης παρέχων αυτώ
μισθους διά διδασκαλίαν ην δέν κάμνει; Διότι τίς
διδασκαλία είναι κατορθωτή, όταν ό διδάσκαλος έ-
σταται πανταχού επί ποδός με την βάρβδον του ό-
δοιπόρου η του έπαίτου ανά χειρας; Έφερον ως
παράδειγμα τον κ. Ζυγαλάκην, όν γινώσκω και όν
έκτιμώ ως καλόν διδάσκαλον και φίλον του καθή-
κοντος, να εκ του παραδείγματος τούτου μάθη ό
κόσμος όλος ότι η γνώμη του κ. υπαλλήλου περι
των συχνών μεταθέσεων των διδασκάλων, καθ' ην
δι' αυτά ένέχονται οι διδάσκαλοι και μόνον ούτοι,
είναι σφόδρα ήμαρτημένη και άδικος, και ένταύθα
φάνεται ότι άρμόζει η παροιμία φωναίζει ό κλέφτης
διά να φύγη δ οικούρης. Ο κ. Ζυγαλάκης έπιθυ-
μεί πρό παντός να είναι διδάσκαλος εν Μηλείαις
του Βώλου τή πατρίδι του η τουλάχιστον πλησίον
αυτής. Αλλά τον Σεπτέμβριον τό Υπουργείον αυ-
θικρέτως και άστόργως χαρίζόμενος εις πολιτικάς
λεγομένας άπαιτήσεις εξετόπισε αυτόν εις Πάρον.
'Αν δέν ήδύνατο ό διδάσκαλος ούτος να μείνη εν
Πάρω, αλλά προέτιμα μάλλον να επανέλθη εις την
θέσιν του η εις τινα πόλιν τής επαρχίας του, τούτο
δέν δυνάμεθα άυστηρώς να ψέξωμεν. Είναι φυσικόν
εις τον άνθρωπον να αγαπή περισσότερο τον τόπον
τής γεννήσεώς του, να εύχαριστήται περισσότερο
βλέπων τὰ βουνά και τὰ δάση τής πατρίδος του,
να άκούη μετά μείζονος ήδονής την λαλίαν των συμ-
πολιτών του και να άναστρέφηται προθυμότερον μετ'
αυτών, οιτινες έχουσι τὰ αυτά ήθη και έθιμα, τους
αυτους πόθους και στοχασμούς. Καί όταν τις έκτοπίση
τους διδασκάλους εκ του τόπου, ένθα εύχαρίστως έρ-
γάζονται, τότε ούτοι δυνάμει τής εν τή φύσει παντός
άνθρώπου ύπαρχούσης αγάπης προς την ευδαιμονίαν
θα ζητήσωσι διά παντοίων μέσων να αναλάβωσι πάλιν
την θέσιν, έξ ής βιαίως εξετοπίσθησαν. Καί η αί-
τία τής τοιαύτης τρόπον τινά άντιδράσεως των δι-
δασκάλων δέν είναι αυτοί οι διδάσκαλοι η η τάσις
δθθεν αυτών προς τον τυχοδιωκτικόν βίον, άλλ' η
αύθικρεσία των υπαλλήλων του Υπουργείου η τής

πολιτικής καθόλου. Ο κ. υπάλληλος του Υπουρ-
γείου δογματίζει ότι τότε θα παύση η μετακίνησις
αυτη, όταν κτισθώσιν εύπρεπή σχολεία και εύπρε-
πείς των διδασκάλων κατοικίαι. Έπειδή δέ τούτο
κεϊται εν άπωτάτω μέλλοντι, ως παρασκευασθώμεν
να μη ξενιζώμεθα, όταν βλέπωμεν κατά έκαστοντά-
δας τας παύσεις και μεταθέσεις των διδασκάλων.
Διότι κατά τον σοφόν του Υπουργείου εις ταυτα
ουδεις πταίει άλλος η οι διδάσκαλοι αυτοί και η
έλλειψις καλών κατοικιών διά τους διδασκάλους. Η
μομφή αυτη είναι άδικωτάτη. 'Αλλ' ως παρα-
δεχθώμεν ότι τούτο ούτως έχει. Έπειδή δέ εύ-
πρεπείς κατοικίαι εν τοίς χωρίοις και ταις κωμοπό-
λεσιν ουδαμού ύπάρχουσι τοιαυται, οίως έννοει ό κ.
υπάλληλος του Υπουργείου, δέν δυνάμεθα να θεω-
ρήσωμεν ως άρκετήν την τοιαυτην μέχοι τουδε πεί-
ραν των διδασκάλων και να εϊπωμεν αυτοίς, άν δέν
συναισθάνωνται αυτοί άφ' έαυτών. «Μη ματαιοπονεί-
τε, κύριοι διδάσκαλοι, αι οικίαι των χωρικών είναι
πανταχού τής Ελλάδος αι αυται, φεισθήτε έαυτών
και των μαθητών σας και μείνατε τουλάχιστον επί
εν έτος εις την θέσιν, εις ην μετετέθητε. Ο ζητών
μετάθεσιν άλλαχού δεικνύει άστοργίαν προς τους μα-
θητάς του, όλιγορίαν προς τό έργον του και ως
τοιούτους θα περιπίπτη και δικαίως εις την δυσμέ-
νειαν τής κεντρικής ύπηρεσίας. Τό ύπουργείον τής
Παιδείας αγαπά τους διδασκάλους, αλλά περισσότε-
ρον αυτών αγαπά τους μαθητάς των σχολείων και
άν πρόκηται να θυσιάσθη εν εκ των δύο τούτων
μερών προτιμότερον είναι να θυσιάσθη τό πρώτων.»
Τοιαυτη γλώσσα από του ύψους του ύπουργείου λε-
γομένη και περιβαλλομένη με την δύναμιν τής εξ-
ουσίας, ην έχει τό ύπουργείον, θα μετέβαλε ως διά
μαγικής βάρβδου τὰ πράγματα επί τό βέλτιον και θα
συντελεί εις την περιστολήν τής αυθαιρεσίας και τής
άκολασίας και τής εξαχρειώσεως τής παρατηρουμέ-
νης εν τοίς σχολείοις, δι' ην ό πτωχός και άξιολύ-
πητος και άγαν άνεκτικός έλληνικός λαός καταβάλλει
πέντε στρογγυλά εκατομμύρια δραχμών. Κύριε
άνώτερε υπάλληλε του Υπουργείου τής Παιδείας,
τοιαυτην στάσιν απαιτούσιν όλοι οι διδάσκαλοι να
λάβης άπέναντι των διωγμών αυτών, να άνθίστασαι
μέχρι παραιτήσεως η παύσεως εις τας άδικους κατ'
αυτών επιθέσεις των πολιτευομένων, να αφήσης του
ατόμου σου τὰ ένστικτα κατά των επικρινόντων τὰ
σφάλματά σου η διαφωνούντων προς τας ιδέας σου,
και να ζητής τας συμβουλάς και άλλων άνδρών έ-
χόντων μελέτας των σχολικών ήμων πραγμάτων σου
άφθονωτέρας και όρθότερον περί του πρακτέου
σκεπτομένους, να διά τής κοινής πολλών άρμοδίων
συνεργασίας κατορθωθη τι καλόν εν τή εκπαιδύσει
του λαού. Αλλά προς Θεού, μη διδε έπιχειρήματα
συνηγορούντα υπέρ τής άκολασίας, μάλιστα δέ μη
έξουθενίσεις τους διδασκάλους θεωρών αυτους παραι-
τίους τής άκολασίας, εν ώ είναι άπλω άθύρματα
και παίγνια τής φατριαζούσης πολιτικής και τής

άσπλαγγχου και άγαν ύποτακτικής ύπηρεσίας του
Υπουργείου τής Παιδείας.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΑΤΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ΤΩΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πολύς λόγος ήδη έγένετο επί τω άκούσματι τής
ελαττώσεως του μισθού των δημοδιδασκάλων και
πολλαί ιδέαι εγράφησαν εις τας στήλας τής «Εκ-
παιδύσεως» εν σχέσει προς την φήμην ταυτην. Δι-
καίως η μεγάλη των δημοδιδασκάλων αγανάκτησις
εξεδηλώθη επί μόνω τω άκούσματι τούτω, δέν
άμφιβάλλω δέ ότι και πάντες οι όρθώς σκεπτόμενοι
και περι των τέκνων του λαού ενδιαφερόμενοι πο-
λίται υπό του αυτού αισθήματος θα κατελήφθησαν
και η εξέγερσις τής κοινής γνώμης θα έγένετο έ-
παισθητοτέρα, άν η περι ής ό λόγος φήμη ήθελε
μετατραπή εις σχέδιον νόμου ύποβληθησομένου εις
την Βουλήν.

Είς έμέ τό άκουσμα τούτο και πρό πάντων η
πρόσκλησις τής «Εκπαιδύσεως» προς καταπολέ-
μησιν του μελετωμένου σχεδίου με διεθεσεν εις ττοι-
αυτην έκπληξιν, ώστε ένόμισα ότι ό πρώτος συλλα-
βών την ιδέαν τής ελαττώσεως του μισθού των δη-
μοδιδασκάλων Υπουργός η τμηματάρχης η σύμ-
βουλος του Υπουργείου θα εύρίσκετο εις έντελεη πα-
ραπροσύνην, έπιχειρών να επαναφέρη εποχήν παρελ-
θούσαν πρό 100 έτών και πλέον, διότι, ελαττωμέ-
νων των μισθών, οι πλείστοι των δημοδιδασκάλων
ήθελον τραπή εις άλλα βιοποριστικά επαγγέλματα,
έκτός εκείνων, οιτινες μη δυνάμενοι να τραπώσιν εις
άλλην ζωήν, ήθελον παραμείνη καθιστάμενοι μετά
πάρουδον μικρού χρόνου ήλίθιοι υπό τής άνυποφόρου
πεινής.

Έκαστος άνθρωπος εν τή κοινωνία πρέπει να ά-
μειβηται αναλόγως τής παραγωγικότητός του. Ο δη-
μοδιδάσκαλος είναι εκ των παραγωγικωτέρων παρα-
γόντων τής κοινωνίας. Είς αυτόν είναι ανατεθειμένη
η εκπαιδύσει των τέκνων του γεωργού, του ποιμέ-
νος, του βιομηχάνου, του χειρωνακτος εν γένει.

Αι τάξεις αυται των ανθρώπων προπαρασκευά-
ζονται, μορφούνται και άναπτύσσονται παρ' αυτού
και μόνου. Υπό του δημοδιδασκάλου διασπείρον-
ται και κάλλιεργούνται και γεννώνται εις τὰ 90 0)0
εκ των μελών τής κοινωνίας αι μεγάλα θεωρούμενα
ιδέαι τής θρησκείας, τής φιλοπατρίας του σεβασμού
και τής ύποταγής προς τους νόμους κ.λ.π. Καί αυ-
τοί οι κηφήνες τής κοινωνίας έπρεπε να χρεωστώσι
χάριτας προς τον υπηρέτην των τούτων, τον δημι-
ουργούντα παραγωγήν άνωτέραν προς ευημερίαν αυ-
τών και του όλου. Τας σκέψεις ταυτας έχων υπ'
ψην εξέφρασα εν αρχή την ιδέαν ότι ό σκεπτόμενος

περί ελαττώσεως τοῦ μισθοῦ τῶν δημοδιδασκάλων δὲν ἔχει σώας τὰς φρένας.

Ἄλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἐπισημ. ἐξεταζομένη ἡ διαδοθεῖσα φήμη προξενεῖ φρίκην. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ μᾶλλον φορολογούμενος εἶναι ὁ γεωργός, ὁ ποιμὴν, καὶ ἐν γένει ὁ παραγωγεὺς. Ἡ πολιτεία εἰσπράττουσα τὸ χρῆμα τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἰδρώτος τοῦ χωρικοῦ, ὀφείλει νὰ ἀποδώσῃ αὐτὸ εἰς εἶδη διαφόρων παροχῶν. Ἄλλὰ εἰς τὸν χωρικὸν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤξεύρω, ἂν παρέχεται ἄλλο τι ὑπὸ τῆς πολιτείας, εἰμὴ ἐν δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἐλεεινὸν καὶ τοῦτο. Μήπως εἰς τοὺς χωρικοὺς δαπανᾷ τὸ ἔθνος πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τῆς περιουσίας ἢ πρὸς καλλωπισμὸν ἢ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας ἢ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς δημοσίου ὑγείας; Δὲν φθάνει λοιπὸν ὁ χωρικός (καὶ χωρικοὶ εἶναι τὰ ³) τῶν κατοίκων) νὰ ἐργάζεται νυχθημερόν πεινασμένος, ῥακένδυτος, νὰ τρέφῃ τοὺς κηφήνας τῶν πόλεων, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοῦ ἀφαιρηθῇ καὶ τὸ μόνον ὑπὸ τῆς πολιτείας χορηγήμα καὶ νὰ καταστήσῃ καὶ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ πένητα; Νομίζω ὅτι ἂν ὁ λαὸς συνησθάνετο καὶ εἶχε γνῶσιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἤθελεν ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς πολιτείας, ὅπως ὁ πλοῦτος αὐτοῦ διατεθῇ πρεπόντως καὶ πρὸ πάντων ὑπὲρ τοῦ σχολείου του, τοῦ μόνου ἐνδιαιτήματος τῶν τέκνων του.

Μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας σκέψεις προτιθεμαὶ νὰ ἐξετάσω κατὰ πόσον ἔχει τὸ δικαίωμα οἰαδήποτε κυβερνήσις νὰ περιορίσῃ τὰς δαπάνας τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων.

Κατὰ τοὺς κειμένους ἤδη νόμους τὸ πλεῖστον τῶν δαπανῶν τῆς δημοτ. ἐκπαιδεύσεως καταβάλλεται ἐξ εἰσφορῶν τῶν δήμων καὶ τῶν μονῶν, καὶ κατὰ τὸ 16. ἄρθρον τοῦ Συντάγματος ὑποχρεοῦται τὸ Κράτος ἀνὰ συντρέχῃ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης τῶν δήμων, ὥστε ὁ προβαλλόμενος λόγος ὅτι ἀνάγκαι οἰκονομικαὶ τοῦ Κράτους ἐπιβάλλουσι τὴν ἐλάττωσιν τῶν δαπανῶν τῆς δημοτ. ἐκπαιδεύσεως εἶναι καὶ ἀντισυνταγματικὸς καὶ ἄδικος, διότι τὸ Κράτος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα τὰ χρήματα τὰ ἐξ εἰσφορῶν τῶν δήμων νὰ κρατήσῃ ὡς ξένα, ἔχει δὲ καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσῃ συμφῶνως πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, ἐκτός, ἂν καταργηθῇ τὸ ἄρθρον τοῦτο ὑπὸ τοῦ σκοποῦντος τὴν ἐλάττωσιν ἢ ἂν ὁ περιορισμὸς τῶν δαπανῶν γείνη πρὸς ὄφελος τῶν δήμων, οὐδέποτε δὲ πρὸς ὀφέλειαν τοῦ ἰδιαιτέρου τοῦ Κράτους ταμείου.

Παναγῆς Γ. Λεβαδῆς

δημοδιδάσκαλος ἐν Ἀργοστολίῳ

ΓΡΑΜΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἐκ Μακεδονίας. «Σεβαστὲ διδάτκαλε! Δέξασθε παρακαλῶ, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς εὐκρινούς καὶ ἐξειδικιασμένης

ἀγάπης, ἣν τρέφω πρὸς τὸ ὑψ' ἡμῶν ἐκδιδόμενον σπουδαιότατον περιοδικὸν «Ἡ Ἐκπαίδευσις», ὅπερ, ὡς ἡ ὕλη αὐτοῦ μαρτυρεῖ, μεγάλως ὑπισχενέται τοῖς διδασκάλοις ὀφείλειας οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς σχολείοις μετὰ τῶν ἐγκαρδίων εὐχῶν, ὅπως ὁ ὕψιστος εὐλογῇ τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ βραβεύῃ τοὺς μόχθους, οὓς καταβάλλετε ὑπὲρ τοῦ ἔθνους». Εὐγνωμονοῦμεν ἐκ καρδίας. Φωνὴ ἐκ τῆς χώρας, ἐν ἣ ἐργάσθημεν τὸ πρῶτον καὶ ἧτις πρώτη ἀνεγνώρισε καὶ ἐφήρμοσε τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἡμῶν σύστημα καὶ ἦν ἀγαπῶμεν ὡς δευτέραν ἡμῶν πατρίδα, μᾶς συγκινεῖ μέχρι δακρύων. Βῆχουμι οἱ κόποι ἡμῶν οὗτοι νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ἐν τῇ προσφιλεῖ χώρᾳ, ἧτις ἔχει ἀνάγκην τῶν φώτων μάλιστα ἐν τοῖς νῦν καιροῖς.

Ἐκ Σμύρνης. «Πολὺ μὲ εὐχαριστεῖ ἡ Ἐκπαίδευσις. Τὴν ἔχω ὡς ἐγκόλιον καὶ τὴν θεωρῶ ὡς ἀπαραίτητον ἀνάγνωσμα παντὶ διδασκάλῳ ὡς τὸ πάλαϊ τὴν ἢ Ἰλιάς, δι' ἣν ἐρραπίσθη διδασκαλός τις ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, οὗτου καὶ νῦν ἄξιος τιμωρίας ἐστὶ πᾶς διδάσκαλος μὴ ἔχων τὸ ἄριστον τοῦτο περιοδικόν.»

Ἐκ Κορινθίας. «Ἀναγνωρίζοντες τὴν πατρικὴν στοργὴν, ἣν πρὸς ἅπαντας τοὺς διδασκάλους δεκνύετε, πρὸς δεῖδόντες καὶ ἐν τῇ Ἐκπαίδευσί τὸν θερμὸν καὶ πλήρη ἐπιχειρημάτων λόγον ἡμῶν κατὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων ἐκφράζομεν ὑμῖν τὴν βαθυτάτην ἡμῶν εὐγνωμοσύνην.»

Ἐκ Πύργου. «Λαμπρότατα εἶναι τὰ τελευταῖα μίλιστα ἄρθρα τῆς Ἐκπαιδεύσεως ὡς τὰ περὶ ἔθιμου ἐν τοῖς σχολείοις κλπ. Ἀπὸ τῆς ἔδρας τῶν Διδασκαλείων δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως ἢ νὰ διδῶνται αἱ ἔννοιαι συντόμως ὡς καταπότια καὶ τρόπον τινὰ δογματικῶς. Διὰ τῶν ἄρθρων ὅμως τῆς Ἐκπαιδεύσεως διανοίγεται μέγας ὀρίζων συζητήσεων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τῶν δημοδιδασκάλων

Διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὅμως ἐκεῖνο, τὸ ὑπόπιν, διακαῶς ἐπιθυμεῖτε καὶ ὑπὲρ οὗ ἐργαζόμεθα δηλ. ἡ διαμόρφωσις τῶν παιδῶν ἐπομένως καὶ τῆς κοινωνίας πρέπει ἡ φίλη Ἐκπαίδευσις νὰ εἰσχωρήσῃ οὐχὶ μόνον εἰς τὰς οἰκίας τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν βιούτων ἐν τῇ κοινωρίᾳ.

Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἔχητε πληθὺν ἀπαντήσεων εἰς τὰ πέντε παιδαγωγικὰ ζητήματα. . . Κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τοιοῦτο ζήτημα καὶ ἄλλα παρόμοια πρέπει νὰ λυθῶσιν ὑπὸ συμβουλίου ἀποτελουμένου ἐκ πάντων ἢ τῶν πλείονων τῶν ἀνωτέρας παιδαγωγικῆς παιδείας τυχόντων ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ταῖς Ἑλλήσι. Καὶ δὲν εἶναι μὲν κακὸν νὰ εἴπωσι καὶ οἱ διδάσκαλοι τὴν γνώμην των θὰ παρακαλέσω ὅμως ὑμᾶς θερμῶς τελευταῖον νὰ κλείσητε τὴν συζήτησιν διὰ τῆς ὑμετέρας ἐπικρίσεως, διὰ νὰ γίνη ὅ,τι ἄλλοτε ἐγένετο ἐν τῷ Διδασκαλείῳ κατὰ τὰς ὀφελιμωτάτας ἐκείνας συνεδρίας.

Ἡ Κατ' ἐμὴν γνώμην καλλίτερον θὰ ἔζητο, ἂν εἰδίδοντο εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους πρὸς λύσιν ἑτέρας φύσεως παιδαγωγικὰ ζητήματα οἷον εἰν ἐζητοῦντο παρ' αὐτῶν κρίσεις ἐπὶ ψυχολογικῶν φαινομένων, εἰν ἐκαλοῦντο εἰς συγγραφὴν ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν, εἰς περιγραφὰς πολλῶν ἀντικειμένων εὐρισκαμένων ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τόπου, ὅπου διδάσκουσι π. χ. ὀρέων, λιμνῶν, δασῶν, ἐθίμων, γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, παραμυθίων καὶ τῶν τοιούτων, ἃ ἀναμένουσιν ἀκόμη τοῦ ἐπιστήμονος τὴν ἀκριβῆ ἐξέτασιν.»

Ἐξ Ἀργοστολίου. «Εἰς ἄκρον μὲ εὐχαριστήσατε ὅτι ἐδημοσιεύσατε τί φρονεῖτε περὶ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ μισθοῦ τῶν δημοδιδασκάλων ὡς μέλος τῆς ἐν τῷ Ἰ Υπουργείῳ ἐπιτροπείας. Διότι ἐκτός τοῦ ὅτι τὸ ὑψ' ἡμῶν λεχθὲν εἶναι ἄξιοπρεπές, εἶναι δίκαιον, εἶναι ὀρθρον καὶ ἐνδιαφέρει πολλοὺς ὑμετέρους ὁπαδοὺς νὰ μάθωμεν τὴν ὑμετέραν γνώμην, ἔπρεπε νὰ γίνη τοῦτο καὶ ἵνα μαζευθῇ . . . ὁ παντοῖα ψευδὴ ἀνάνδρως διὰδίδων.»